

Indholdsfortegnelse

Indledning	2
<i>Problemformulering</i>	2
Læsevejledning	3
Empiri, videnskabsteoretisk udgangspunkt og metode	4
Forskningsoversigt	6
Teori og analyse	6
<i>Digitalisering af demokratiske og politiske processer</i>	7
<i>Lærerens digitale kompetencer</i>	10
<i>Digital myndiggørelse og kritisk tænkning</i>	15
Kritiske forbehold	20
Konklusion	21
<i>Handleperspektiver</i>	22
Litteratur	24
Bilag	27
<i>Bilag 1 – Interviewguide</i>	27
<i>Bilag 2 – Relevante uddrag af Arne interview</i>	27
<i>Bilag 3 – Relevante uddrag af Benny interview</i>	30
<i>Bilag 4 – Relevante uddrag af spørgeskemaundersøgelsen</i>	31
<i>Bilag 5 – Danmarks Statistik, beskæftigede i grundskolen</i>	33

Indledning

Vi bliver i tiltagende grad et mere digitaliseret samfund, hvor flere aspekter af vores sociale-, medborgerskabs-, professionelle- og forbrugerliv foregår online. Udviklingen går så stærkt, at lærere og forældre, såvel som elever, har svært ved at følge med (Bundsgaard, 2017, s. 11). Den teknologiske udvikling, der har skabt store forandringer i vores sociale liv, relationer og samfund er sket på under en generation, og dermed stiller det nye krav til folkeskolen ifm. at forberede eleverne på fremtidens samfund (Bundsgaard, 2017, s. 9). Vi er langt fra at have skabt digitale normer, der har sit fundament i tillid og trivsel fremfor mistro og opmærksomhedshøst (Mehlsen & Hendricks, 2018, s. s.11). Disse digitale normer må have sit fundament i den almindelse, som folkeskolen i forvejen har indtænkt i sit formål. Børns Vilkår og Medierådet for Børn og Unge mener, at med den voksende digitale udvikling, og dermed den voksende betydning for data, så medfølger der et større behov for refleksioner omkring rettigheder og handlemuligheder hos eleverne, og dette ansvar hviler på de voksne omkring børnene – skoleledere, forældre og lærere, samt de rammesættende instanser omkring børnene – kommunerne og staten (2019). En lang række børne- og ungdomsorganisationer italesætter behovet for politisk handling i forhold til børn og unges digitale dannelse i folkeskolen, særligt grundet den stærkt omtalte Umbrella-sag, hvor 1004 unge blev sigtet for at have delt sexvideoer af jævnaldrende (Littauer et. al, 2018). Men hvis det går for hurtigt for os, som voksne og lærere, hvordan kan vi så sikre, at vores børn og unge får de digitale kompetencer, som er nødvendige for at kunne deltage i samfundet? Ligesom med alt andet vi, som lærere, skal undervise i, så stiller det et krav til os, at vi skal have kompetencer inden for området for at kunne videreformidle viden, mens vi samtidigt har en dannelsesmæssig opgave både analogt og digitalt. Dette leder mig videre til min problemformulering.

Problemformulering

Hvilke muligheder og begrænsninger har vi, som folkeskolelærere, i samfundsfagsundervisningen for at fremme elevernes kritiske tænkning og digitale myndiggørelse, set i lyset af den øgede digitalisering af demokratiske og politiske processer?

I opgaven anlægger jeg to grundlæggende perspektiver på problemformuleringen. Den første er et makrosociologisk, samfundsmæssigt perspektiv, hvor jeg ser på de problematikker, som digitaliseringen medfører for demokrati og magtforhold i samfundet. Det andet perspektiv er mere mikrosociologisk, da jeg ser på, hvordan digitaliseringen stiller nye og højere krav til

folkeskolelærerne, samt om de selv føler sig klædt på til opgaven. Jeg har valgt at skrive opgaven i forbindelse med samfundsfag, da jeg mener at udvikling af digitale kompetencer er nærliggende for næsten alle fag i folkeskolen, men jeg mener især, at det er nærliggende for samfundsfag. Alle kompetenceområderne inden for samfundsfag har allerede, eller har i hvert fald muligheden for at have, et digitalt perspektiv i sig. Samfundsfagets formålsparagraf stk. 1 siger: ”Eleverne skal i faget samfundsfag opnå viden og færdigheder, så de kan tage reflekteret stilling til samfundet og dets udvikling.”, hvor man må argumentere for, at dette også omhandler det digitale, da dette er retningen, som vores samfund udvikler sig i.

Læsevejledning

Udgangspunktet for mit projekt har været at undersøge, hvilke muligheder og begrænsninger vi, som folkeskolelærere, har for at skabe undervisning i samfundsfag, der fremmer elevernes kritiske tænkning og digitale myndiggørelse. Disse muligheder og udfordringer finder jeg interessante, da det digitale er kommet for at blive, samt det er blevet en stor del af den nuværende folkeskole, som vi er nødsaget til at forholde os til i vores lærergerning.

I opgavens første del redegør jeg for min empiri, den metode, som jeg har benyttet mig af, samt begrundelse heraf. De kritiske forbehold til dette, har jeg anført efter den analytiske del. Mit undersøgelsesdesign tager afsæt i Brinkmann & Tanggaards teori.

Mit undersøgelsesfelt bygger på kvalitative interviews, der er semistruktureret, samt en kvantitativ spørgeskemaundersøgelse. Det empiriske undersøgelsesfelt består af to interviewede informanter, der er samfundsfagslærere på to forskellige skoler, samt udleveret spørgeskemaet til de fire 8. klasser, som de underviser, på i alt 82 respondenter. Ud fra de empiriske fund har jeg udvalgt citater fra mine semistruktureret interviews, der belyser de muligheder og udfordringer, der er i forhold til digitaliseringen af vores samfund, samt lærernes kompetencer til undervisning i dette. Da jeg har valgt at analysere og fortolke empirien ud fra mine egne forståelser, så anvender jeg hermeneutikken, samt jeg går fænomenologisk til værks, når jeg tager udgangspunkt i mine informanters egen forståelse for deres, deres elevers og deres kollegaers kompetencer.

Jeg anvender national forskning om digital dannelse, lærernes digitale kompetencer og danskernes holdning til den teknologiske udvikling, som er med til at underbygge og sammenholde mit teoretiske udgangspunkt og empiriske fund.

Da jeg anvender det kontinentale projektsyn, vil opgavens anden del være en kombination af teori og analyse, hvor jeg redegør for teorien, når jeg tager den i brug, og med afsæt i det teoretiske udgangspunkt til analysen, samt jeg diskuterer de forskellige pointer løbene. Mine teoretiske udgangspunkter er; Wolfgang Klafki, Anders Stig Christen, Morten Veisling Nielsen, Camilla Mehlsen, Vincent Hendricks m.fl., som jeg anvender til at definere forståelsen for dannelsesbegrebet, den teknologiske udviklings indflydelse på den demokratiske samtale og politiske processer, etablering af et samfundsmæssigt perspektiv på teknologiforståelse og det fremtidige syn på teknologi i skolen. For at gøre analysen mere overskuelig, samt kunne besvare problemformuleringen i sin helhed, har jeg inddelt analysen i tre temaer, der belyser forskellige dele af problemformuleringen: 'Digitaliseringen af demokratiske og politiske processer', 'Lærerens digitale kompetencer' og 'Digital myndiggørelse og kritisk tænkning'. I analysen fremhæves særligt udfordringen ved lærernes mangelfulde digitale kompetencer, som ses ud fra informanternes eget perspektiv, men samtidigt mulighederne via modellen for kategorial samfundsfaglig dannelse. Analysen omhandler også, hvilke muligheder der er ved integrering af digital myndiggørelse og kritisk tænkning, men samtidigt de praksisnære udfordringer ved den abstrakte og ambitiøse begrebsafklaring af begge.

I opgavens tredje del kan jeg ud fra de teoretiske udgangspunkter konkludere, hvorfor digital dannelse, digital myndiggørelse og kritisk tænkning er af en stadigt voksende vigtighed i dagens folkeskole. Samtidig kan jeg med udgangspunkt i de empiriske fund konkludere, at:

- Den øgede digitalisering påvirker samfundet og dermed også eleverne i folkeskolen
- Lærerne efterlyser kompetenceudvikling i forhold til deres digitale kompetencer
- Digital myndiggørelse og kritisk tænkning har ikke fået et konkretiseret indpas i den danske folkeskole

De ovenstående konklusioner leder mig frem til følgende handleperspektiver: integrering af teknologiforståelse, og dermed digital myndiggørelse og kritisk tænkning, i den fremtidige folkeskole og ressourcer til kompetenceudvikling af lærernes digitale kompetencer.

Empiri, videnskabsteoretisk udgangspunkt og metode

Empiriindsamlingen er foretaget ud fra et kvalitativt- og kvantitativt design. Jeg har anvendt den kvantitative metode i min udarbejdelse af spørgeskemaundersøgelse af, hvordan elever oplever deres liv med sociale medier, samt deres holdninger til de digitale 'eksperter' i deres omgangskreds. Den kvalitative metode kommer til udtryk i udførelsen af to interviews af de fire respektive 8. klassers

samfundsfagslærere, så jeg får et indtryk af deres tilgang til digital dannelse i samfundsfagsundervisningen, samt deres blik på deres egne kompetencer til at undervise i digital dannelse. Da min empiri ikke har en særlig omfattende størrelse, kan jeg ikke drage konklusioner på en generel tendens, men jeg forholder mig kun til de to skoler, som jeg har undersøgt.

Mine interviews er, som kvalitativ undersøgelsesmetode, et indblik i subjektive synspunkter på de fænomener, som eksisterer inden for mit emne (Brinkmann & Tanggaard, 2020, s. 35). I analysen af disse interviews anvender jeg *hermeneutikken*, da jeg, på baggrund af min egen viden og mine egne forståelser, fortolker og analyserer svarene fra mine kvalitative interviews. I analysen af spørgeskemaet anvender jeg ligeledes *hermeneutikken*, da jeg undersøger sammenhænge og afvigelser mellem mine egne undersøgelser og anden forskning, samt jeg inddrager sociologiske og dannelsesmæssige teorier og begreber. Derudover benytter jeg desuden fænomenologien, når jeg i mine interviews undersøger, hvordan lærerne ser deres egne kompetencer, deres elever og deres kollegaer.

Mit spørgeskema sendte jeg ud til elever i 8. klasse på to skoler i Hovedstadsområdet, som jeg har valgt at anonymisere navnene på, da jeg ikke mener, at det er relevant for min undersøgelse at tilkendegive de præcise skoler. Jeg har vedlagt de mest relevante besvarelser fra spørgeskemaundersøgelsen i bilag 4, hvoraf det samtidigt er begge skolers samlede besvarelse. Hvis der ønskes de fulde besvarelser, så kan man henvende sig til mig. Jeg har ikke differentieret mellem besvarelserne, da jeg bedømte, at dette ikke ville være relevant for min undersøgelse. Min bedømmelse kom af, at jeg ønsker at have et fuldkomment billede fra begge skolers 8. klasses elever, samt der ikke var bemærkelsesværdig forskel på besvarelserne fra eleverne.

Interviewguiden, som jeg har benyttet til begge lærere, er vedlagt i bilag 1, mens transskribering af udvalgte relevante besvarelser findes i personlig kommunikation, 1. maj 2023, se Bilag 2 og 3. Ønskes den fulde besvarelse af interviewene, kan man henvende sig til mig. Jeg har foretaget semistruktureret interviews af to samfundsfagslærere for de fire forskellige 8. klasser, som jeg har sendt spørgeskemaer til. Grunden til, at jeg har anvendt semistruktureret interviews er, at jeg ønskede en interviewguide, der gav mig empiri til min problemformulering, men samtidigt gav mig mulighed for at tage udgangspunkt i de interviewedes livsverden (Brinkmann & Tanggaard, 2020). Jeg ville for det første gerne høre disse læreres indblik i deres elevers digitale dannelse, så jeg kunne sammenligne dette med min spørgeskemaundersøgelse. Dernæst ville jeg høre om lærernes egen forståelse af deres digitale kompetencer, samt deres mulighed for at danne eleverne inden for digitale teknologier.

Forskningsoversigt

Jeg vil i min analyse tage udgangspunkt i fem forskellige evidensbaserede rapporter, der giver mig et indblik i en generel tendens i forhold til de emner, som jeg selv har undersøgt via min egen empiriindsamling. Den første rapport, som jeg vil benytte, er en del af ADD-projektets, der står for Algoritmer, Data og Demokrati, resultater fra deres befolkningsundersøgelse i danskernes digitale liv, som hedder *Demokrati og rettigheder*, der er udarbejdet af tænketanken *Mandag Morgen* (ADD - Algoritmer, Data og Demokrati, 2021). Jeg benytter denne rapport for at belyse danskernes viden om og holdninger til den digitale udviklings indvirkning på vores demokrati og samfund, hvilket jeg vil kombinere med elevernes besvarelse af spørgeskemaundersøgelsen i den redegørende del af min analyse. Den næste rapport er *Digital Dannelse i Børnehøjde: Del 4 – Skolebørn og Dataetik*, der er udarbejdet af Børns Vilkår i samarbejde med Medierådet for Børn og Unge som en del af projektet *Digital Dannelse i Børnehøjde version 2.0* (Børns Vilkår & Medierådet for Børn og Unge, 2019). Jeg vil benytte denne rapport's handleforslag til at forstærke mine egne handleforslag til sidst i mit projekt. Dernæst vil jeg benytte mig af KMD Analyses rapporter *Folkeskolens digitale tilstand – udfordringer og muligheder* (2012) og *Den digitale folkeskole – vurderinger og holdninger fra elever og forældre* (2014). Den førstnævnte rapport vil jeg benytte til at illustrere udviklingen af lærernes kompetencer sammenlignet med mine interviews af de 2 samfundsfagslærere i den analyserende del af min analyse. Den sidstnævnte rapport vil jeg benytte til at illustrere elevers syn på læreres digitale kompetencer, sammenlignet med min spørgeskemaundersøgelse, samt forældres syn på skolen og lærernes rolle i den digitale dannelse af eleverne. Sidst vil jeg benytte mig af De Unge's Fællesråds, som jeg fremover vil referere til som DUF, rapport, der hedder *Demokratianalyse 2022* (Dansk Ungdoms Fællesråd, 2022). Denne vil jeg benytte til at belyse den øgede digitalisering af de demokratiske og politiske processer i det første tema af min analyse.

Teori og analyse

Jeg vil i de næste tre afsnit analysere og vurdere min empiri ud fra relevant teori, som jeg vil redegøre for idet jeg benytter den. Jeg vil inkorporere den evidensbaserede forskning, som jeg har redegjort for i min forskningsoversigt. For at gøre dette overskueligt har jeg inddelt min analyse i tre overordnede temaer, der har udgangspunkt i min problemformulering. De tre temaer skal ikke ses som en stringent opdeling, men vil have en flydende opdeling, da temaerne vil have pointer, der går på tværs af hinanden. De første tema vil dreje sig om 'Digitaliseringen af demokrati og politiske

processer', hvor jeg vil gøre brug af rapporterne fra DUF og ADD-projektet. Disse rapporter vil jeg benytte til at vise danskernes holdning til og forbehold over for den stigende digitalisering af demokrati og politiske processer, hvilket jeg vil sammenligne med min egne empiriske fund. Det næste tema vil være 'Lærerens digitale kompetencer', hvilket jeg vil analysere med relevant teori og min egen empiri, som jeg vil belyse med de to rapporter fra KMD Analyse. I det sidste tema, 'Digital myndiggørelse og kritisk tænkning', vil jeg redegøre for de to begreber, ved først at introducere begrebet 'digital dannelse', hvorefter jeg vil gøre brug af

Digitalisering af demokratiske og politiske processer

Camilla Mehlsen og Victor Hendricks er ganske kritiske over for den øgede digitalisering af samfundet, som de kendetegner ved et stort socialpsykologisk eksperiment, hvor vi alle er deltagere i, om vi kan lide det eller ej (2018, s. 5). De sammenligner alle de teknologiske samfundsmæssige udfordringer med 'børnesygdomme', der skal tages hånd om inden det bliver kroniske lidelser, hvilket de selv erkender, at de fleste aktører er enige om (Mehlsen & Hendricks, 2018). "Shitstorme, hate speech, hævnporno, deepfake porn, fake news, digital misinformation, meningsseller adfærdsmanipulation på nettet, digital afhængighed, informationsoverload er eksempler på de digitale mediers skyggesider." (Mehlsen & Hendricks, 2018, s. 15), men selvom det kan være svært at sige, hvordan disse skyggesider har indvirkning på den demokratiske samtale og magtforholdene i det danske samfund, så er dette noget, som Folketinget selv er opmærksomme på, da de har øremærket 41,6 millioner til en ny magtudredning, hvor en af temaerne er "Teknologiens og mediernes udvikling og den demokratiske samtale" (Uddannelse- og Forskningsministeriet, 2022). Den tidligere magtudredning blev lavet i 2003, men grundet den digitale og teknologiske udvikling i samfundet, der påvirker folkestyrets vilkår, har de set sig nødsaget til at få lavet en ny udredning. En af de største sager om den teknologiske udvikling og dennes indvirkning på demokrati og magtforhold er Cambridge Analytica-skandalen, hvor Cambridge Analytica brugte data, der var indsamlet af Facebook ved 'personlighedstests' til at lave vælgerprofiler, som de brugte til at lave målrettede valgkampagner under det amerikanske præsidentvalg i 2016 (Confessore, 2018). Hvis man kigger på det danske demokrati, så brugte Liberal Alliance og Konservative under folketingsvalget i 2022, lige under 3 millioner kr. på Facebook/Instagram (Haug, 2022), hvor der til folketingsvalget i 2019 blev brugt mellem 525.000 og 650.000 kr. af de forskellige partier til annoncering på de sociale medier (Haug, 2019). Der er dermed, hvis vi går ud fra, at deres budget til annoncering på sociale medier, var hele budgettet, sket lidt under en femdobling af ressourcerne, som politikerne bruger på de sociale medier i valgkampagner på bare 3 år. I ADD-projektet viser de, at 72% af de adspurgte danskere er i

høj grad eller meget høj grad bekymrede for spredning af misinformation, 68% er i høj grad eller meget høj grad bekymrede for spredning af falske billeder og videoer på nettet og sidst men ikke mindst er 54% i høj grad eller meget høj grad bekymrede for, at algoritmer skaber ekkokamre og polarisering i den danske debat (2021). Men hvem mener danskerne har ansvaret for at gøre noget ved dette? Er det politikerne, Tech-virksomhederne, skolelærerne eller nogle helt fjerde? Ifølge danskerne, der er blevet adspurgt i førnævnte befolkningsundersøgelse af ADD, så har politikerne og myndigheder det stort set samme høje grad af ansvar for regulering af den teknologiske udvikling, som de private Tech-virksomheder har (ADD - Algoritmer, Data og Demokrati, 2021). Dog er danskernes tillid til, at politikerne kan regulere den teknologiske udvikling næsten lige så lav, som deres tillid til, at de private Tech-virksomheder vil regulere sig selv.

I DUF's *Demokratianalyse 2022* viser det sig, at to ud tre unge (68%) mellem 16-25 år mener, at samfundsdebatten online er domineret af ekstreme holdninger, hvoraf 55% af dem angiver, at tonen i samfundsdebatten online giver dem mindre lyst til at give deres meninger til kende. Det er derudover angivet, at det er unge med 'høj demokratisk selvtillid', som er mest påvirket af samfundsdebatten online. DUF oplyser, at 'høj demokratisk selvtillid' er defineret af de unge, som har tilkendegivet, at de selv oplever at have "let ved at forstå politiske sager og spørgsmål, at man har politiske holdninger, som er værd at lytte til og/eller at man har noget at bidrage med i politiske diskussioner." (Dansk Ungdoms Fællesråd, 2022). Dette er et foruroligende antal, da idealet for demokrati er, at det er muligt at deltage (Christensen, 2021, s. 11), hvor ingen skulle se sig nødsaget til ikke at tilkendegive deres holdninger, fordi tonen i den demokratiske debat er for hård. Især når det endda er de unge, som selv mener, at de har forstand på det politiske og normalt ville give deres mening til kende. Dette ligger i forbindelse til grundlaget for magtudredningen, hvor der under temaet 'Teknologiens og mediernes udvikling og den demokratiske samtale' står, at dette tema kan omhandle selve tonen i debatten, som kan afholde personer fra at deltage (Uddannelse- og Forskningsministeriet, 2022).

Når man ser på spørgeskemaundersøgelsen, hvor jeg har spurgt eleverne, i hvilken grad de mener, at undervisningen i samfundsfag har gjort dem bedre til at navigere i sande og falske historier på nettet, så svarer en fjerdedel af dem (60%) i høj grad (15%) til nogen grad (45%) (Bilag 4). Når de så bliver adspurgt, hvor de primært får deres nyheder fra, så svarer 32% på 'sociale medier', hvilket er foruroligende, når 38% af dem samtidigt tilkendegiver, at de selv ved mest om hvilke slags informationer, der findes på internettet, mens kun 15% har svaret, at deres lærere ved mest (Bilag 4). Arne taler ind i dette i interviewet, hvor han taler om undervisningsmetoder, som han har haft succes med, og siger:

Det jeg kalder ugens aktuelle begivenheder og det det er de faktisk enormt interesseret i og derfor så prøver jeg nogle gange at sige: ”Men I synes jo, det er ret spændende. Hvorfor fanden gider I så aldrig se TV-avisen sammen med jeres forældre eller noget?” Så siger de: ”Jamen, det er mere spændende, når du fortæller om det.” (Personlig kommunikation, 1. maj 2023, se Bilag 2)

Det der dermed forhindrer eleverne på denne skole, og sikkert også flere elever af samme generation, fra at se Tv-avisen og holde sig opdaterede på verdenssituationen fra en nyhedskilde, der er mere troværdig og kildekritisk end de sociale medier, er spændingsniveauet. Som nævnt ovenfor havde Liberal Alliance et stort annonceringsbudget under folketingsvalget 2022, hvor Alex Vanopslagh var deres spidskandidat. Dette kan man også se havde en effekt på den ene skole, da Arne fortæller, at flere af hans elever havde udtalt sig om, at de ville stemme på Vanopslagh, hvis de kunne (Personlig kommunikation, 1. maj 2023, se Bilag 2). Dette tog han udgangspunkt i ved en undervisningsgang i samfundsfag, hvor han spurgte dem ind til, hvorfor de ville stemme på ham, samt hvad han politisk stod for. Det kunne de ikke svare på, men de mente alle sammen, at han var meget sympatisk. Arne nævner i mit interview med ham, at hans elever var de første til at ’opdage’ Rasmus Paludan før Folketingsvalget 2019, hvor han ikke havde hørt om ham før (Personlig kommunikation, 1. maj 2023, se Bilag 2). Dette taler ind i Mehlsen & Hendricks, der nævner ’opmærksomhedshøst’ som en af de digitale børnesygdomme. Disse videoer af koranafbrændinger fra Rasmus Paludan tilbage under folketingsvalget i 2019 blev liket og delt i stigende grad, men som Arne også fortæller, så var grunden til at eleverne gjorde det, at det var ’sjovt’ eller ’skørt’. Det tyder på, at den øgede fokus på, at der sker noget spændende, skørt eller sjovt i disse videoer, samt nyhederne, er det der tiltrækker de unge. I folkeskolens formålparagraf står der, at folkeskolen skal danne eleverne ved at forberede dem til: ”... deltagelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre.” (Børne- og Undervisningsministeriet, 2022b). Det er altså forventet at folkeskolen, og dermed også læreren, danner sine elever til netop dette. Læreren skal altså have dannelsen af demokratiske elever in mente, når denne forbereder og planlægger undervisning. Som jeg før kom frem til i min analyse, er der en stigende tendens til, at de demokratiske og politiske processer fylder mere på nettet. Digitaliseringen af de demokratiske processer er altså noget læreren kan tage udgangspunkt i, i sin undervisning, for at gøre undervisningen aktuel, hvilket er én af de vigtigste ting i samfundsfaget. Undervisningen kan derfor tilrettelægges efter det faktum, at eleverne møder politik i sin digitale færden i hverdagen og læreren kan lære eleverne at navigere i den digitale politiske proces for at gøre undervisningen i samfundsfag aktuel (Christensen, 2021, s. 14-15).

Lærerens digitale kompetencer

Jeg vil, som en start, tilkendegive, at jeg benytter et socialkonstruktivistisk læringssyn, som præsenteret af Vygotsky, hvor læring er set som opnået gennem samspillet med andre mennesker (Hasse, 2013). Det er dermed samspillet mellem eleverne og forældre, lærere, pædagoger eller venner, der er fundamentet for at læring opstår hos eleven, som han også kalder for 'internalisering' (Hasse, 2013). Jeg mener dermed at både læring og dannelsen af elever i folkeskolen sker gennem denne internalisering, samt et andet begreb, som Vygotsky nævner, som er 'mediering', hvor mennesket gennem redskaber kan ændre naturen i det ydre og derigennem mennesket.

Folkeskolen har en dannelsesopgave, som der indikeres mod i folkeskolens formålparagraf 1, stk. 3, hvor den skal danne eleverne ved at forberede dem til: "... deltagelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre." (Børne- og Undervisningsministeriet, 2022b). Elevernes deltagelse, medansvar, rettigheder og pligter er vogtet af en forståelse for deres omverden, som i denne tid også er defineret af deres forståelse og brug af digitale artefakter. Wolfgang Klafki er ophavsmanden til den dannelseseoretiske didaktik, samt den kritisk-konstruktive pædagogik, der introducerer til 'den dobbeltsidige åbning', 'kategorial dannelse' og 'epokale nøgleproblemer', der forsøger at gøre det brede dannelsesideal og vejen dertil mere håndgribeligt (Wiberg, 2020). 'Den dobbeltsidige åbning' er ifølge Klafki en strukturel beskrivelse af, hvordan dannelse foregår, da dannelse sker, når mennesket 'åbner' sig for verden. I et skolesammenhæng betyder dette, at lærerens opgave er at åbne eleven op for noget nyt, så dette skaber interesse (Wiberg, 2020). Dette taler ind i teorien om 'kategorial dannelse', som Anders Stig Christensen har revideret til samfundsfag, hvor type 1 er 'samfundsfag som snak/livsverden', der ligger i den formale dannelse, hvor man tager udgangspunkt i elevernes egen livsverden for at skabe tilhørsforhold og gøre emnet mere håndgribeligt for eleven (Christensen, 2021). Der er derfor en gylden mulighed for at facilitere dannelse af eleverne, når der er tale om digitale artefakter, da eleverne næsten alle har stiftet bekendtskab med sociale medier og den digitale verden. På den anden side kræver dette samtidigt, at læreren selv har kompetencer og forståelse inden for emnet, samt har en dannelsesmæssig forståelse inden for det digitale område, som de har for det analoge område. Læreren skal derfor selv have en forståelse for digitaliseringens påvirkning af demokrati, politiske processer og samfund for at kunne imødekomme den dannelsesmæssige opgave på det digitale område. ADD-projektet befolkningsundersøgelse viser, at det er den yngre del af befolkningen på 18-24 år, der har den højeste brugs- og udviklingskompetence, mens den ældre del af befolkningen på over 40 år mangler denne indsigt. Danmarks statistik viser, at 62,8 % af de beskæftigede i grundskolen er over 40 år gamle

(Bilag 5), så det vil sige, at 62,8 % af lærere, pædagoger og skoleleder i folkeskolen er over 40 år. Jeg kan ikke sige med sikkerhed, at der er en direkte korrelation mellem deltagerne i befolkningsundersøgelsen fra ADD-projektet og lærere, pædagoger og skoleledere i grundskolerne kun grundet deres alder, men der er en pointe i, at den dominerende aldersgruppe af beskæftigede i grundskolerne har, ifølge befolkningsundersøgelsen, mindre indsigt i deres digitale rettigheder end unge, der lige er kommet ud af folkeskolen. På den anden side, så skal lærere heller ikke være eksperter i alt de underviser i, så de skal ikke være den bedste til IT, eller være mere på TikTok eller Instagram end eleverne, men de skal have en større forståelse for, hvad der sker i den 'digitale verden', hvordan dette påvirker vores samfund, samt hvilke muligheder og udfordringer det enkelte individ har i et digitaliseret samfund. Med det sagt, så kræver det fortsat, at lærerne tager IT i brug i undervisningen, da KMD Analyses rapport om elevernes syn på lærernes digitale kompetencer viser, at 59% af eleverne, der i deres klasse dagligt anvender IT i undervisningen, mener, at stort set alle eller de fleste af deres lærere er gode til at bruge IT i undervisningen (KMD Analyse, 2014). Da jeg spurgte lærerne om deres egne kompetencer i mine interviews, siger Arne, at:

"Det, der så er udfordringen, er, at nu er jeg særligt interesseret i det (digital dannelse, kritisk tænkning), men det er der jo mange af mine kollegaer, der ikke er. Og det kræver jo sindssyg meget efteruddannelse, ikk'. Hvis man skal være op på beatet med det der. Det kræver, at man faktisk følger med hele tiden." (Personlig kommunikation, 1. maj 2023, se Bilag 2)

Benny svarer: "Vi er jo en lille skole og en privatskole og vi har ikke særlig mange penge overhovedet, som i næsten ingenting. Så det er lidt learning by doing for vores vedkommende." (Personlig kommunikation, 12. maj 2023, se Bilag 3). Begge lærere taler derfor ind i, at deres digitale kompetencer skal være selvlærte, da der på hverken af skolerne tilbydes nogen form for officiel efteruddannelse af lærernes digitale kompetencer. Som Arne hentyder til, så er det en interessesag for lærerne, om de vil efteruddanne sig selv, da det at være 'oppe på beatet' kræver, at man hele tiden følger med og holder sig opdateret. Selvom Benny er ansat på en privat skole, så er det en lille privat skole, hvor ressourcerne ikke er til at efteruddanne lærerne, hvorefter han supplerer med: "... og så er det en kreativ skole på rigtig mange parametre, så vi forsøger at bruge hånden, som ikke er et teknologisk redskab, så meget som muligt også.", hvilket tyder på, at skolen prioriterer ressourcer på analoge og kreative processer. Det stemmer overens med KMD Analyses rapport på folkeskolernes digitale muligheder, hvor en af konklusionerne er, at der er stor svingning i de forskellige læreres digitale kompetencer, samt de forskellige skolers udgangspunkt for undervisning i digitale medier

(KMD Analyse, 2012). Dette er samtidigt et af de problemstillinger, som Mehlsen og Hendricks gør opmærksomme på i deres bog LIKE, hvor de giver en mulig løsning ved, ”at den digitale dannelse og uddannelse lægges ned i selve curriculum og dermed også kan være en del af eksamensfordringerne i stedet for at blive et appendiks i en, i øvrigt, travl hverdag.” (Mehlsen & Hendricks, 2019, s. 12). På den anden side ville dette stadigvæk gøre en allerede travl hverdag stadig mere travl, da som Benny nævner, så kræver det en konstant årvågenhed at holde sig opdateret på problemstillingerne.

Udover type 1, som er ’samfundsfag som snak/livsverden’, er der i Christensens model for kategorial samfundsfaglig dannelse type 2, som er ’samfundsfag som metode’, der også ligger i den formale dannelse. Her er en af de mest nærliggende emner på dette punkt ’kildekritik’, hvilket begge lærere blandt andet nævner i mine interviews, når jeg beder dem om at definere digital dannelse (begrebet ’digital dannelse’ i forhold til mit projekt, vil blive afklaret i det næste tema ’Digital myndiggørelse og kritisk tænkning’) i forhold til samfundsfag. Benny taler om: ”... helt basic: hvordan benytter du Googles redskaber? Og hvordan laver du en ordentlig research? Kildekritik forståelse, hvordan analyserer du en hjemmeside til at se, at den valid og så videre ikke?” (Personlig kommunikation, 12. maj 2023, se Bilag 3), hvor Arne fortæller, at ”... lære at bruge de digitale medier på de rigtige tidspunkter. Og så handler det om at være kritisk. Hvor kan man søge henne? Og så synes jeg faktisk også, at det handler rigtig meget om at lære dem noget om privatindstillinger...” (Personlig kommunikation, 1. maj 2023, se Bilag 2). Ved Benny tyder det på, at han ikke binder meget mere op på digital dannelse end kildekritik og kritisk tænkning i forhold til informationssøgning, mens Arne går lidt dybere og fører den kritiske tænkning videre til elevernes liv på de sociale medier. I spørgeskemaundersøgelse kan man også se, at eleverne er kritiske over for, hvor de får deres information til deres opgaver i skolen, da 80% af besvarelsene er til informationssider som Wikipedia, Leksikon og Den Store Danske og 43% fra Tv-stationer, som TV2 og DR, hjemmesider, mens 8% er fra influencere. Man kan stadig argumentere for, at Wikipedia ikke altid er retvisende, men det er mere faktisk end de fleste influencere. At der stadig er 8%, som ville tage information fra influencere med i opgaver, kan man argumentere for er foruroligende, men det er muligt, at de får inspiration til deres opgaver fra dem, som de derefter får de endegyldige informationer til fra informationssider. Samtidigt kan man se i det tidligere tema, at eleverne ikke umiddelbart formår at være kildekritiske nok i, hvor de får deres nyheder fra, da en tredjedel af dem (32%) får deres nyheder fra sociale medier (Bilag 4). Arne forsøger, som tidligere nævnt, at få dem til at interessere sig for nyheder ved at bruge ’ugens aktuelle begivenheder’, hvor de finder interesse, men de fortæller Arne,

at dette kun er grundet hans formidling af nyhederne. Men der ligger samtidigt andre metodiske muligheder for de resterende kompetenceområder i samfundsfag, da der er mulighed for at gå i dybden med 'den digitale forretningsmodel', da som Mehlsen og Hendricks skriver: "... den herskende digitale forretningsmodel hiver opmærksomhed og datahøst i forgrunden og trænger etik og empati i baggrunden" (Mehlsen & Hendricks, Hvordan bliver vi digitalt dannede?, 2018, s. 16-17). Det kunne derfor være en åbning i kompetenceområdet økonomi i samfundsfag, hvor man kunne give eleverne et metablik på den forretningsmodel, som styrer deres informationsstrøm online, ligesom de stifter bekendtskab med forretningsmodellen, der styrer deres indkøbsvaner offline. I rapporten fra Børns Vilkår italesætter de også vigtigheden i, at eleverne bliver gjort opmærksomme på de digitale forretningsmodeller, som f.eks. 'freemium'-modellen, hvor mange spil og platforme bliver klassificeret som 'gratis', da selve spillet ikke koster noget, men det der tjenes på fra producentens side er dels dataindsamlingen om brugeren, dels varierende former for annoncering og dels er de designet til at fastholde brugerens opmærksomhed, hvortil de tilskynder dem til at foretage tilkøb (Børns Vilkår & Medierådet for Børn og Unge, 2019).

Type 3 i Christensens model for kategorial samfundsfaglig dannelse er 'samfundsfag som indhold', der er under den 'materiale dannelse', hvor der tages udgangspunkt i samfundsfaglige problemstillinger i undervisningen. Dette lægger sig op ad Klafkis andet begreb 'epokale nøgleproblemer', hvor det ene han selv stiller op er: "Farer ved og muligheder med de nye tekniske styrings-, informations- og kommunikationsmedier" (Graf, 2018). Så allerede ved århundredeskiftet, hvor Klafki skrev disse nøgleproblemer, så han et muligt nøgleproblem i den teknologiske udvikling. Disse nøgleproblemer skal ikke være statiske, men de skal gøres i 'epoker', så de bestemmes ud fra det nuværende samfunds problemstillinger. Arne fortæller selv, at han gør brug af 'ugens aktuelle begivenheder', hvor han tager et emne op, som er aktuelt i samfundet i den givne uge. Dette fortæller han, at han har oplevet stor succes med, hvilket man kan argumentere for er grundet, at der her gøres brug af både type 3-samfundsfag og type 1-samfundsfag, da det er nutidige problemstillinger, der tages op, som samtidigt har udgangspunkt i elevernes livsverden (Personlig kommunikation, 1. maj 2023, se Bilag 2). Han nævner også, at der under Umbrella-sagen var et behov for at tage dette op i undervisningen, samt at der var en af drengene fra hans klasse, der var en del af de 1004-sager, som blev sat for retten (Personlig kommunikation, 1. maj 2023, se Bilag 2). Dette kan også have været med til at gøre problemstillingen omkring ulovlig billeddeling mere virkelighedsnært for eleverne, når det enten har været dem selv, deres kammerater eller nogle ældre elever på samme skole, som har oplevet konsekvenserne af dette. Når vi ser på elevernes svar på spørgeskemaet på spørgsmålet "I

hvilken grad føler du, at du er blevet undervist i, hvordan internettet bruger data om dig? (Algoritmer, cookies, målrettede annoncer)”, svarer 33% af eleverne i henholdsvis høj og nogen grad, mens 64% svarer i mindre grad eller slet ikke (Bilag 4). Den samfundsmæssige problemstilling omkring selskabers dataindsamling, må man argumentere for er et af vores tids epokale nøgleproblemer, der har været i mediernes søgelys ved f.eks. Cambridge Analytica-skandalen (Confessore, 2018), men det virker ikke til, at dette har været brugt i undervisningen af eleverne. Dette er selvom, at der er lavet en film, ”The Great Hack”, som man kunne sætte eleverne til at se, men på den anden side er der ikke meget tid til samfundsfag i forvejen, så det kan være meget tid at lægge i en allerede tidspresset hverdag.

Type 4 i Christensens model for kategorial samfundsfaglig dannelse er ’samfundsfag som videnskabsdisciplin’, hvor de samfundsfaglige teoretiske begreber involveres i undervisningen. Her er det nærliggende at tale ind i ’demokrati og magt’, hvor eleverne kan få et indblik i, hvordan demokrati og magtforholdene i samfundet har ændret sig de seneste par år. Som analysens første tema illustrerer, så har Folketinget bestemt, at der skal laves en ny magtudredning på baggrund af den digitale og teknologiske udvikling, som man med fordel kunne tage udgangspunkt i. Så eleverne også kan få en forståelse for, at den teknologiske udvikling, og dermed de sociale medier som de måske ser som et uskyldigt tidsfordriv, også har en indvirkning på demokrati og magtforhold i et samfund. Derudover kan man, som nævnt tidligere i forhold til type 2-samfundsfag, også tage informationsøkonomi, deriblandt Big Data, som også er en disciplin i samfundsfag som videnskabsfag. **Man ville i bund og grund, som jeg ser det, kunne sætte ’digital’ foran de fleste videnskabsdiscipliner, som der allerede eksisterer i samfundsfag, og dermed have det digitale perspektiv inkluderet på alle vidensområder.**

Det kunne derfor se ud til, at der er rigt med muligheder for at integrere digital dannelse i samfundsfag. Jeg vil komme med nogle tendenser, som lærerne jeg har interviewet har fortalt om, men de måske ikke selv ser som et punkt for digital dannelse, til undervisning digital dannelse i samfundsfag i det næste tema. På den anden side, kan jeg også se, at der kræver en del ressourcer fra lærernes side, da Arne fortæller, at det kræver meget tid og selvlærte kompetencer fra lærerne for at kunne følge med. Det er også spændende at se på, at eleverne i spørgeskemaundersøgelsen, når de blev spurgt ind til, hvem de mente vidste mest om internettet, så har eleverne på de forskellige punkter næsten konsekvent sat lærerne på en tredje plads, efterfulgt af eleverne selv og deres venner. Det eneste punkt, hvor eleverne har sat lærerne højere end deres venner, er når de bliver spurgt ind til, hvem der ved mest om sikkerhed på internettet, hvor 35% siger ’lærerne i min klasse’, 12% siger ’de

voksne jeg bor sammen med', 11% siger 'en eller flere af mine venner', mens hele 40% siger, at det er dem selv (Bilag 4). Det er spændende, da Arne fortæller, som tidligere citeret, at han mener, at sikkerhed på nettet, eller i hvert fald 'privatlivsindstillinger' er vigtigt at tale ind i, når der tales om digital dannelse, samt dette er noget, som han har taget med til årgangsmøderne (disse kommer jeg nærmere ind på under 'kritisk tænkning' i det næste tema) om digital dannelse for forældrene. At eleverne har mest tillid til sig selv på dette punkt, kan være grundet, at deres forældre har været hjemme efter disse møder og sagt til dem, at de skal være opmærksomme på det, hvorefter de selv har undersøgt det. Samtidigt er eleverne opmærksomme på, at dette er noget forældrene har hørt fra deres lærere, så derfor er lærerne rangeret så højt.

Digital myndiggørelse og kritisk tænkning

For at kunne afklare begreberne 'digital myndiggørelse' og 'kritisk tænkning' i henhold til mit projekt, ser jeg det nødvendigt at begrebsafklare for 'digital dannelse', så jeg kan definere min forståelse af digital dannelse, hvoraf min dertilhørende forståelse for digital myndiggørelse og kritisk tænkning også er baseret i.

"I dag kommer danske børn til verden med en smartphone i hånden", skriver Jeppe Bundsgaard på bagsiden af hans bog om digital dannelse (Digital Dannelse, 2017), hvorefter han forklarer, at selvom de er født med en smartphone i hånden, så er digital dannelse ikke medfødt. **Da jeg spørger lærerne i mine interviews, om digital dannelse er skolens opgave, så svarer de begge, at det er en del af skolens opgave, men også forældrenes ansvar** (Personlig kommunikation, 1. maj 2023 og 12. maj 2023, se Bilag 2 og 3). Der er mange forskellige definitioner af digital dannelse, og jeg mener, at det er relevant at definere digital dannelse, da det er et tillæg til dannelse af individer i en teknologisk tidsalder. Den relativt brede definition, som Bundsgaard kommer med, er:

Digital dannelse handler derfor både om at kunne anvende og opføre sig ordentligt med teknologi, erkende teknologiens rolle i vores fælles liv, forholde sig til udfordringer og deltage engageret i at forstå og handle i forhold til de muligheder og udfordringer teknologier giver for os i vores fællesskaber, i vores samfund og som individer. (Bundsgaard, 2017, s. 12).

Det stemmer overens med mit interview med Benny, når jeg spørger ind til, hvorfor digital dannelse er vigtigt, hvor han siger: **"Af den simple årsag med at der har altid været en myte om, at de er eksperter på de teknologiske områder, de her kære små børn. Men de har ikke nogen etisk rygskæ, der følger med ind i det digitale rum."** (Personlig kommunikation, 12. maj 2023, se Bilag 3). Men

ifølge Bundsgaards definition af digital dannelse, så er anvendelse af digitale artefakter og vores opførsel på sociale medier ikke de eneste elementer, hvilket samtidigt er en del af grunden til det kan være svært for lærere at undervise i det, eller medvirke til elevernes digitale dannelse. Jeg spørger i min spørgeskemaundersøgelse ind til elevernes medieforbrug, hvor 55,1% siger de bruger deres mobil, tablet eller computer 1-5 timer om dagen, mens 39,1% siger 6-10 timer om dagen og de resterende 5,8% siger 10-15 timer om dagen. Selvom dette ikke er defineret i spørgsmålet, så går jeg ud fra, at de respondenter, der har valgt 1-5 timer om dagen, ikke tæller deres tid i skolen med, da den tid ville være hele denne valgmulighed. Og da de resterende besvarelser i undersøgelsen viser, at alle respondenter benytter deres mobil og computer i fritiden, ser jeg denne svarmulighed som 'i fritiden'. Arne fortæller i kobling til dette, at:

Der er sket så meget ... så synes jeg det, som har forandret sig i forhold til for et år siden. Det er der, synes jeg, for et år siden, var min oplevelse i hvert fald, at vores elever brugte meget tid på at se mange ekstreme videoer. Ja, nu er det der bekymrer mig egentlig mere deres tidsforbrug. (Personlig kommunikation, 1. maj 2023, se Bilag 2)

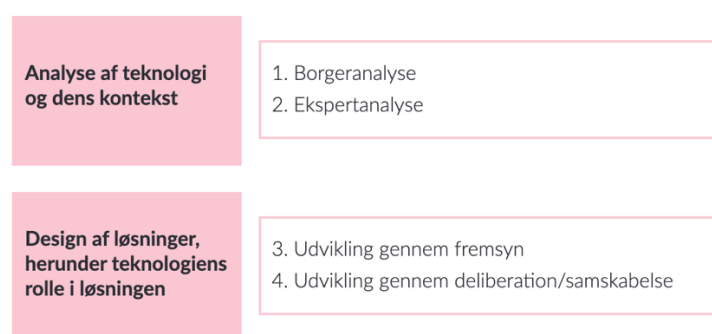
Han definerer senere i interviewet, at disse ekstreme videoer var f.eks. videoen, der skabte grundlaget for Umbrella-sagen, og halshugningsvideoer, der også blev delt på de sociale medier. Dog fortæller han, at dette, med forbehold for det kan ændres igen i morgen, ikke længere er aktuelt på deres skole, men det der bekymrer dem nu, er elevernes tidsforbrug på deres skærme. Han fortsætter med: "De synes ikke, at det er unormalt, at de har en skærmtid på 6, 7, 8 timer på en hverdag" (Personlig kommunikation, 1. maj 2023, se Bilag 2), hvilket stemmer meget godt overens med min spørgeskemaundersøgelse. I forbindelse med den øgede digitalisering af folkeskolen, hvor der er mere fokus på digitale læremidler, digitale undervisningsværktøjer og digitale undervisningsportaler, så tyder det på, at eleverne ser på en skærm i mange timer af dagen, hvilket Arne og hans kollegaer på skolen er foruroliget over.

I forlængelse af digital dannelse, er der begrebet *digital myndiggørelse*, der samtidigt er et kompetenceområde i forsøgsfaget teknologiforståelse. Teknologiforståelse er et treårigt forsøgsfag, der afsluttede forsøgsperioden juni 2021, hvor 46 skoler deltog i forsøget, heraf 22 med teknologiforståelse som et selvstændigt fag og 24 skoler med teknologiforståelse integreret i eksisterende fag (EMU - danmarks læringsportal, 2022). Forsøgsfaget bestod af 4 kompetenceområder: 'Digital myndiggørelse', 'Digital design og designprocesser', 'Computational tankegang' og 'Teknologisk handleevne'. I forbindelse med mit projekt vil jeg fokusere på

teknologiforståelse integreret i samfundsfag, hvor det er kompetenceområdet 'Digital myndiggørelse', der er beskrevet som: "Omhandler kritisk, reflektiv og konstruktiv undersøgelse og forståelse af digitale artefaktens muligheder og konsekvenser" (Børne- og Undervisningsministeriet, 2022a). Dette er blevet et tillæg til samfundsfags kompetencemål i forsøget, dog hedder kompetenceområdet her: "Digitale artefakter og teknologier i samfundet" og er beskrevet således: "Eleven kan tage stilling til og handle i forhold til digitale artefaktens og teknologiers betydning for samfundets udvikling" (Børne- og Undervisningsministeriet, U.Å.).

Da der har været en del kritik over kompetenceområdet digital myndiggørelse, har Anders Stig Christensen og Morten Veisling Nielsen udarbejdet en artikel, hvor deres hovedsagelige fokus har været at udvide begrebet med en samfundsfaglig krypteringsnøgle (Christensen & Nielsen, 2021). De gør opmærksomme på, at digital myndiggørelse i dens nuværende form har for meget fokus på design og redesign af digitale artefakter, hvor der ved en demokratisk tilgang vil være fokus på at forstå de digitale artefaktens rolle i samfundet, samt borgernes mulighed for at tage stilling og handle i forhold til teknologiens udvikling (Christensen & Nielsen, 2021). De introducerer en model, der både kan benyttes til det selvstændige fag, men kan samtidigt bruges i en integration af teknologiforståelse i allerede eksisterende fag. Her inddrages processen i to overordnede temaer for analyse og design med to 'faser' under begge.

Figur 1.
Artiklens bidrag til myndiggørelse i to overskrifter.



(Christensen & Nielsen, 2021) (vurderet til 950 tegn)

De forklarer, at det centrale ved borger- og ekspertanalyser er at åbne op for de forskellige perspektiver for teknologien, hvilket dermed kan få eleverne til at diskutere disse i klassen (Christensen & Nielsen, 2021). Fokus skal flyttes væk fra det enkelte digitale artefakt og dennes

intentioner og bredes ud til den måde, hvorpå teknologien påvirker vores liv og samfund. De argumenterer for, at digital myndiggørelse skal: ”i den udvidede forståelse vi foreslår, som teknologisk myndighed give eleverne en forståelse af, hvordan man kan forholde sig til teknologier ud fra forskellige teknologiske og samfundsmæssige perspektiver.” (Christensen & Nielsen, 2021). De gør også opmærksomme på, som mit citat fra Arne tidligere også afdækkede, at en mere nuanceret forståelse af digital myndiggørelse samtidigt kommer til at kræve mere af lærerne, der skal varetage opgaven. Dette støtter forskellige interessenter omkring folkeskolen, som DLF, Ole Sejer Iversen, professor ved Aarhus Universitet, og Jakob Harder, dekan for læreruddannelsen ved Københavns Professionshøjskole, op til i en artikel om forsøgsfaget på folkeskolen.dk, der påtaler vigtigheden for lærernes kompetenceudvikling, om det så bliver en integreret del af de allerede eksisterende fag eller et selvstændigt fag (Riise, 2022). På den anden side mener disse interessenter dog, at der stadig skal være et element af design og redesign af digitale artefakter, da som Ole Sejer Iversen argumenterer for i artiklen, så er ”Det bærende princip for forsøgsfagligheden er, at man skal tænke med hoved og hænder.” (Riise, 2022). Det skal siges, at der her tænkes i den generelle forsøgsfaglighed, hvor Christensen & Nielsen tænker dette i en samfundsfaglig kontekst. Når man ser på besvarelsene fra spørgeskemaundersøgelsen, hvor jeg spørger ind til, om eleverne føler, at de er blevet undervist i, hvordan man kan designe digitale medier (Hjemmesider, apps mm.), så svarer 22% i høj og nogen grad, mens 68% svarer i mindre grad og slet ikke, så de føler ikke på nuværende tidspunkt, at design af digitale artefakter har været en del af deres undervisning. Så i Iversens tankegang har eleverne ikke fået lov til at ”tænke med hænderne”, hvilket ville kunne give dem en bedre forståelse for, hvordan de digitale medier fungerer. På den anden side, når der bliver spurgt ind til, om eleverne føler, at de er blevet undervist i digitale mediers interesser og indflydelse på verden, så svarer 65% i høj og nogen grad, mens kun 28% svarer i mindre grad og slet ikke (Bilag 4). Dette viser, at på trods af de fleste elever mener, at de ikke har fået særlig meget undervisning i at designe digitale medier, så mener de, at de stadig har fået undervisning i de digitale mediers interesser og indflydelse på verden. Dog kan man se i ADD-projektets befolkningsundersøgelse, at danskerne med høje digitale udviklingskompetencer stemmer, at borgere selv i højere grad kan tilegne sig tilstrækkelig viden og tage ansvar til at beskytte sig selv mod digital kriminalitet, sociale mediers påvirkning på psyken, udvikling og spredning af misinformation og algoritmers indflydelse på vores online virkelighed, fremfor danskere med høje digitale brugskompetencer. Mehlsen og Hendricks skriver i deres bog ’Hvordan bliver vi digitalt dannede’, at: ”Vi skal undgå rollen som uvidende forsøgskaniner i det nye informationsbårne økosystem. Forståelse og oplysning er byggestenen i etableringen af et normsæt, der

tilgodeser os som autonome, reflekterende, selvkritiske og myndige digitale brugere og borgere.” (2018, s. 19).

Christoffer Boserup Skov skriver i hans bog om 'kritisk tænkning' at, "Kritisk tænkning er også et aspekt af dannelse. Det kan hjælpe os til at blive reflekterede medborgere og kritiske agenter med en sund dømmekraft i et accelererende informationssamfund." (2020, s. 9). Kritisk tænkning er dermed en del af dannelsesprocessen, da eleverne skal have en forståelse for, hvor al den information, som de får i løbet af en dag, kommer fra, samt deres brug af denne information på en reflekterende og kritisk måde. Dette taler Arne også ind i, da han kommer ind på en tendens hos nogle af hans elever, hvor de via sociale medier selvdiagnosticerer angst, ADHD eller lignende (Personlig kommunikation, 1. maj 2023, se Bilag 2). Så den kritiske tænkning går ud over kildekritik og informationssøgning i forhold til skoleopgaver, som nævnt tidligere, men tager udgangspunkt i elevernes daglige trivsel og liv. Dog gør Arne opmærksom på, at denne opgave, på deres skole, lægger sig hovedsageligt til klasselæreren i den givne klasse, mens de i samfundsfag fokuserer mere på kildekritik i forhold til deres skoleopgaver. Med det sagt, så kan jeg se tendenser til kritisk tænkning i Arnes undervisning udover kildekritik, da han fortæller, at han, udover at være samfundsfaglærer, samtidigt har en anden opgave, hvor han afholder forældremøder om, i hans egne ord: "hvad jeg synes forældrene skal opdrage deres børn i fremover" (Personlig kommunikation, 1. maj 2023, se Bilag 2). Han fortæller, at han ugen før interviewet har afholdt et møde for forældrene på 2. årgang, hvor han tager udgangspunkt i hans 8. klassers samfundsfagstimer og spørger dem ind til, hvad der rører sig i deres digitale verdener. På denne måde taler han ind i Mehlsen og Hendricks, der siger, at digital dannelse og de digitale normer, som f.eks. kritisk tænkning, ikke skal være en løftet pegefinger fra en voksen, men noget der deles på generationsbasis (2018). Derudover kan man argumentere for, at Arne giver hans 8. klasses elever mulighed for at stille sig reflektivt og kritisk over for deres eget liv online, da de skal bruge den information og de tendenser, som de ser online, videre til den næste generation. På den anden side kræver det samtidigt, at han gør det tydeligt for eleverne, at de nu skal tænke over deres gøren og laden på de sociale medier, samt de skal forholde sig kritisk og reflektivt over for det. Dog kan man samtidigt sige, at læreren skal tage de problemstillinger, som eleverne gør opmærksom på, og finde et fælles grundlag, som han kan bringe videre. Måden læreren ellers kunne gøre det på var at gøre det til en fast øvelse for eleverne, hvor de enten i plenum eller individuelt skulle skrive de problemstillinger, som de oplever i deres online sfære, hvor de kunne sammenligne og finde fællesnævnerne, som de derefter kunne arbejde videre med. Dette ville lægge sig op ad både type 1 og type 3 i modellen for kategorial samfundsfaglig dannelse, hvor de via deres egen livsverden finder

frem til epokale nøgleproblemer, som de derefter går i dybden med. Arne går videre til at sige: ”Det gør jeg altid, når jeg skal holde oplæg for ’de små’, fordi jeg har en erfaring med, at det som jeg sagde for 4 måneder siden, det er ikke det rigtige længere” (Personlig kommunikation, 1. maj 2023, se Bilag 2), hvilket testamenterer til hvor hurtigt tendenser og normer kan ændre sig ’online’, mens det ikke er det samme, der rører sig for lærerens online tilstedeværelse, som det er for elevernes. At digital dannelse, som Mehlsen og Hendricks siger, ikke skal være en løftet pegefinger fra en voksen, men noget der deles på generationsbasis, kan vi også se, at eleverne allerede har en fornemmelse af, da de i spørgeskemaundersøgelsen vedrørende, hvem de mener har mest viden om internettet, så har de i 4 ud af 5 af spørgsmålene svaret dem selv højest, hvorefter de har svaret ’en eller flere af mine venner’ (Bilag 4). Det virker derfor til, at eleverne deler deres viden på tværs af deres egen generation, så hvis de ikke selv er klar over, hvordan de løser digitale problemstilling eller hvilke informationer, der findes på internettet, så spørger de en af deres venner. På den anden side, kan man argumentere for, at hvis lærerne ikke føler, at de har kompetencerne til at fremme elevernes digitale dannelse, så skinner dette nok igennem i undervisningen. Dermed kunne det tænkes, at eleverne har lært at stole mere på deres egne evner end de voksnes, når det kommer til den digitale verden.

Jeg referer i det første tema til mit interview med Arne, hvor eleverne i hans klasse udtalte, at de ville stemme på Alex Vanopslagh fra Liberal Alliance under det seneste folketingsvalg, fordi de mente, at han var sympatisk, men kendte derimod ikke til hans politiske holdninger. Det er ifølge Skov flere tegn på manglende kritisk tænkning, da det er under 3 af de 7 karakteristika, som han opstiller, der er: ”lave forhastede konklusioner”, ”undlade at opsøge yderligere informationer” og ”udelade væsentlige argumenter eller perspektiver” (2020, s. 12). Så på trods af, at de, ifølge Arne, har haft meget undervisning i kildekritik, så kunne det tyde på, at de ikke har opnået en højere funktion af kritisk tænkning.

Kritiske forbehold

Interview og spørgeskema foretaget i ”pæne” samfund, hvor der måske ikke vises en bred nok tendens i forhold til at kunne drage generelle konklusioner. Derudover havde mit spørgeskema ikke spørgsmål til, hvor eleverne fik deres indblik i den digitale dannelse fra, da jeg fandt ud af, at eleverne mente, at de selv vidste mest om internettet.

Jeg havde et andet fokus, da jeg interviewede de to samfundsfaglærere, men kom ud fra deres svar frem til mit nye fokus. Jeg ville derfor gerne have haft flere spørgsmål i mit interview om lærernes

digitale kompetencer, og deres syn på digital myndiggørelse. Jeg bruger en del flere svar fra Arne, da han bevægede sig en del mere i det område, som jeg kunne benytte til projektet. Om dette er grundet spørgsmålenes natur, eller den simple årsag, at han beskæftigede sig mere med digital dannelse udover samfundsfag, det er jeg ikke klar over. Derudover kunne jeg have haft Fælles Mål for forsøgsfaget teknologiforståelse med til mine interviews, hvor jeg kunne have spurgt samfundsfaglærerne ind til deres holdninger til dette, samt om det kunne fungere i deres nuværende undervisning, eller om det havde været relativt større arbejde for dem. Ydermere kunne jeg have haft spørgsmål med til dem om den forestående udvikling af 'teknologi i skolen', så de to lærere kunne have haft deres besyv med i, hvordan de selv synes, at det skulle udvikles, samt hvordan dette kunne integreres i samfundsfag.

Jeg kunne med fordel have haft interviews med en eller to skoleledere for at undersøge deres holdninger til digital dannelse, digital myndiggørelse og teknologiforståelse, samt hvilke tiltag de har på et ledelsesniveau for indførslen af dette i folkeskolen, eller om de i det hele taget havde disse tiltag. Jeg havde mulighed for et ekspertinterview med Jonas Ravn fra Center for Digital Pædagogik, men hans tidsplan kunne ikke imødekomme den korte tid, som jeg havde til min deadline.

Konklusion

Det er min klare overbevisning, at samfundsfag må, bør og skal varetage dele af den digitale dannelse i skolen. I det første tema af min analyse fremvises der evidens for, at der er en øget digitalisering af de demokratiske og politiske processer, samt dette bekymrer det danske folk. Derudover viser forskning, at en stor del af den unge danske befolkning ikke tør involvere sig i den demokratiske debat online, da de ikke bryder sig om tonen, som dominerer den. Derudover vises der en foruroligende tendens i empirien, som jeg har indsamlet, hvor eleverne selv mener, at de er dem, der ved mest om internettet, samt de er kritiske i deres navigering gennem sande og falske historier på internettet, men de får stadig alle deres nyheder fra de sociale medier.

Folkeskolen har været påvirket af den øgede digitalisering med indførsel af digitale læremidler, digitale undervisningsværktøjer og digitale undervisningsportaler, men kompetenceudviklingen af lærerne, der skal introducere eleverne til dette, er ikke fulgt med. **Samtidigt kan man se, at eleverne har høje tanker om deres digitale kompetencer, men dette stemmer ikke overens med de indikationer på manglende kritisk tænkning, der kan ses i de empiriske fund.** Klafkis begreb om 'den dobbeltsidige åbning' taler for, at eleverne skal åbne sig over for et emne, mens læreren skal åbne emnet op for

eleven. For at dette skal kunne lade sig gøre, så skal læreren være kompetent nok inden for emnet. Begge lærere, som jeg har interviewet, fortæller, at det kræver meget efteruddannelse for at holde sig opdateret på det digitale, hvortil det kræver en autodidakt tilgang, da hverken af deres skoler tilbyder dette. Så lærerne skal hele tiden holde sig opdateret på de digitale epokale nøgleproblemer, så de er opmærksom på, hvad der sker og dermed facilitere elevernes digitale myndiggørelse og kritiske tænkning, og dertil deres digitale dannelse, på en informeret og kvalificeret måde. Dog kan læreren kvalificere sin efteruddannelse på en måde, hvor eleverne selv får chancen for at forholde sig kritisk og reflektivt til deres egen færden online ved at tænke didaktisk om Arnes forberedelse til hans årgangsmøder, hvor han spørger de ældre klasser om deres gøren og laden på sociale medier. Begge lærere taler ind i den evige kamp mellem undervisning og det digitale, så hvorfor ikke kombinere de to? Dermed giver man eleverne mulighed for at tænke reflektivt, kritisk og konstruktiv over deres egen færden på de sociale medier. Dette kan være et skridt på vejen til at komme de kroniske, digitale lidelser, som Mehlsen og Hendricks kalder dem, til livs. Der er rigt med muligheder for at kunne integrere digital myndiggørelse og kritisk tænkning i samfundsfagsundervisningen, mens læreren stadig holder sig tro mod den kategoriale samfundsfaglige dannelse.

Handleperspektiver

Både Mehlsen & Hendricks og Christensen & Nielsen taler ind i, at det er forståelsen og oplysningen omkring de digitale teknologier og deres indvirkning på individ, fællesskab og samfund, der fremmer vores digitale dannelse og myndiggørelse. Der er fortalere for, at tilegnelsen af en digital myndiggørelse sker gennem udviklingskompetence, da forskning viser, at udviklingskompetente brugere af digitale teknologier har en større forståelse for, at man som bruger af teknologien selv kan tilegne sig tilstrækkelig viden og ansvar til at beskytte sig selv i den digitale sfære. Dog skal der findes en gylden mellemvej, hvor der ikke er for meget fokus på design og redesign af digitale artefakter. Her kommer Christensen & Nielsens model ind i billedet, som kan benyttes i både teknologiforståelse som et selvstændigt fag, men især med teknologiforståelse som en integreret del af samfundsfag. Mit projekts titel, 'Teknologi- og samfundsforståelse', er en mulighed for denne gyldne mellemvej, hvor der sker en udvidelse af det nuværende samfundsfag med digitale perspektiver.

I rapporten *Digital Dannelse i Børnehøjde – Del 4: Skolebørn og Dataetik* er en af deres konklusioner: "Det er vigtigt, at det ikke er tilfældigt for barnet, om det går i en skole, hvor dataetiske refleksioner er en del af dannelsen eller ej. Alle børn bør have mulige muligheder for digital dannelse." (Børns

Vilkår & Medierådet for Børn og Unge, 2019, s. 14). Dette ser vi et eksempel i mine empiriske fund, hvor den ene skole har en samfundsfagslærer, der har ekstra opgaver i form af årgangsmøder om digital dannelse, hvilket giver ham en ekstraordinær interesse for emnet, og dermed har øvelser i undervisningen som en forberedelse til disse møder. Det skal være en lige fordeling på alle skoler, det skal ikke være en interessesag for lærerne, og dette er ikke kun en læreropgave, men det skal være en udbredt tendens på regeringsniveau, så der afsættes ressourcer til at kompetenceudvikle lærernes digitale kompetencer. Udover at være en opgave for politikerne og lærerne, så er dette også en opgave for forældrene, hvor der kan udvikles materialer til dem, så de kan kvalificeres til at tale med deres børn om konkrete elementer af digital dannelse, som f.eks. dataetik.

Litteratur

- ADD - Algoritmer, Data og Demokrati (2021). *Danskernes digitale liv - en undersøgelse af danskernes holdninger til den teknologiske udvikling*. Tænk tanken Mandag Morgen. <https://algoritmer.org/befolkningsundersoegelse/konklusioner/>
- Boding, J., Mølgaard, N. & Pjenggaard, S. (Red.). (2019). *Bachelorprojektet i læreruddannelsen*. Hans Reitzels Forlag.
- Børne- og Undervisningsministeriet (2022a, 28. januar). *Digital myndiggørelse*. <https://emu.dk/grundskole/teknologiforstaaelse/digital-myndiggoerelse?b=t5-t34>
- Børne- og Undervisningsministeriet (2022b, 25. august). *Folkeskolens formål*. <https://www.uvm.dk/folkeskolen/folkeskolens-maal-love-og-regler/om-folkeskolen-og-folkeskolens-formaal/folkeskolens-formaal>
- Børne- og Undervisningsministeriet (U.Å.). *Fælles Mål for forsøgsfaget teknologiforståelse integreret i samfundsfag*. https://emu.dk/sites/default/files/2019-02/7568_STIL_M%C3%A5l_Samfundsfag_web_FINAL-a.pdf
- Christensen, A. S. (2021). *Samfundsfagsdidaktik*. Gyldendal.
- Christensen, A. S., & Nielsen, M. V. (2021). Den teknologisk myndige borger. *Learning Tech - Tidsskrift for læremidler, didaktik og teknologi*, 10, 76-99.
- Confessore, N. (2018, 04. april). *Cambridge Analytica and Facebook: The Scandal and the Fallout So Far*. The New York Times. <https://www.nytimes.com/2018/04/04/us/politics/cambridge-analytica-scandal-fallout.html>
- Danmarks Statistik (2021). *Beskæftigede, Grundskoler*. Statistikbanken. <https://www.statistikbanken.dk/statbank5a/SelectVarVal/saveelections.asp>
- Dansk Ungdoms Fællesråd (2022). *Demokratianalyse 2022*. https://duf.dk/fileadmin/user_upload/Editor/images/DUFs_arbejde/Demokratisk_deltagelse/Demokratianalysen_2022_-_final.pdf
- EMU - Danmarks læringsportal (2022, 30. november). *Om forsøget*. <https://emu.dk/grundskole/teknologiforstaaelse/om-forsoeget?b=t5-t34>
- Graf, S. T. (2018, april). Wolfgang Klafkis dannelsessteori. *Kvan - Dannelse*, 110, 52-67.

- Hasse, C. (2013). Vygotskys sociokulturelle læringsteori. I: A. Qvortrup & M. Wiberg (Red.), *Læringsteori & Didaktik* (s. 144-172). Hans Reitzels Forlag.
- Haug, A. (2019, 03. juni). *Folketingsvalgkamp på sociale medier 2019*. [Blogindlæg]. Astrid Haug Bureau. <https://astridhaug.dk/fv19/>
- Haug, A. (2022, 04. november). TikTok, coolness og likes: Fem spørgsmål om valget på sociale medier står tilbage. *Altinget*. <https://www.alinget.dk/artikel/tiktok-coolness-og-likes-fem-spoergsmaal-om-valget-paa-sociale-medier-staar-tilbage>
- KMD Analyse (2012). *Folkeskolens digitale tilstand - udfordringer og muligheder*. Børne- og Undervisningsudvalget 2011-2012. <https://www.ft.dk/samling/20111/almdel/buu/bilag/94/1067986.pdf>
- KMD Analyse (2014). *Den digitale folkeskole - vurderinger og holdninger fra elever og forældre*. Børne- og Undervisningsudvalget 2013-2014. <https://www.ft.dk/samling/20131/almdel/buu/bilag/100/1330169.pdf>
- Littauer, M. L., Valeur, S., & Bjørnager, J. A. (2018, 06. februar). Organisationer i opråb til politikere: En hel generation ved ikke, hvad der er lovligt og ulovligt. *Berlingske*. <https://www.berlingske.dk/samfund/organisationer-i-opraab-til-politikere-en-hel-generation-ved-ikke-hvad-der-er>
- Mehlsen, C., & Hendricks, V. F. (2018). *Hvordan bliver vi digitalt dannede?* Informations Forlag.
- Mehlsen, C., & Hendricks, V. F. (2019). *Like - Shitstorme, Fake News, fear of missing out, what is not to like?* Center for Informations- og Boblestudier (CIBS). <https://static1.squarespace.com/static/55cc5f25e4b05e0d3664416d/t/64183eb3bae7d81a0269934d/1679310521833/LIKE-web.pdf>
- Riise, A. B. (2022, 01. juli). En afklaring af fremtiden for teknologiforståelse i skolen kan nå at komme i 2022. *Folkeskolen*. <https://www.folkeskolen.dk/it-it-i-undervisningen-praksisfaglighed/en-afklaring-af-fremtiden-for-teknologiforstaelse-i-skolen-kan-na-at-komme-i-2022/4643114>
- Skov, C. B. (2020). *Kritisk tænkning*. Gyldendal.

Uddannelse- og Forskningsministeriet (2022, 12. september). *Aftale om kommissorium for opdatering af magtudredningen*. <https://ufm.dk/aktuelt/pressemeddelelser/2022/aftale-om-kommissorium-for-opdatering-af-magtudredningen>

Wiberg, M. (2020). Dannelsesidealer og undervisningskoncepter. I: K. B. Braad, & B. Jakobsen (Red.), *Undervisningskompetence - en grundbog til læreruddannelsen* (s. 37-50). Samfundslitteratur.

Bilag

Bilag 1 – Interviewguide

1. Hvordan definerer du digital dannelse, og mener du, at det er vigtigt at integrere det i samfundsfagsundervisningen? (Og hvorfor?)
2. Opfordrer du eleverne til at benytte digitale teknologier, som Google, YouTube eller Instagram, i din samfundsfagsundervisning? og hvordan integrerer du dem i undervisningen?
3. Med hensyn til elevers kritiske tænkning og informationskompetence i deres søgen efter information på nettet, hvad tænker du om det? Og kan du forestille dig, at dette er noget, som hører til i samfundsfagsundervisningen?
4. Tænker du, at digitale teknologier kan bidrage til at udvikle elevernes kritiske tænkning og digitale kompetencer generelt? Og kunne det være noget, som inddrages i samfundsfagsundervisningen?
 - a. Hvis ja, hvordan?
 - b. Hvis nej, hvorfor?
5. Er elevernes digitale færdigheder en kompetence, som du synes, der er noget vigtigt? Og er det noget, som du mener, at man kan integrere i samfundsfag?
6. Oplever du nogen udfordringer og barrierer i forbindelse med at integrere digital dannelse i samfundsfagsundervisningen? Hvis ja, hvordan håndterer du disse udfordringer?
7. Hvad er dine erfaringer med at samarbejde med andre lærere og ledelse om digital dannelse generelt på skolen, og hvordan kan samarbejdet bidrage til at udvikle undervisningen?
8. Hvilken rolle spiller elevernes forudsætninger og erfaringer med digitale teknologier for deres læring i samfundsfagsundervisningen, og hvordan kan disse forudsætninger inddrages i undervisningen?
9. Hvordan kan du som lærer udvikle dine egne digitale kompetencer og færdigheder i forhold til at undervise i digital dannelse? Og får du hjælp til at udvikle disse af ledelsen?

Bilag 2 – Relevante uddrag af Arne interview

Interviewer: Kan du fortælle lidt om, hvem du er og hvad du laver?

Arne: Jeg tror faktisk du er kommet til den rette fordi udover at jeg har udskolingen så er jeg også det der hedder SSP kontaktlærer og jeg har været fuldtidsansat i *bynavn* med SSP i mange år og

det som jeg bruger rigtig meget tid på her på skolen nu det er at lave oplæg på forældremøder og børn og sociale medier jeg tænker det er noget af det du også har din interesse i og så har jeg en gang imellem nogle forløb især på mellemtrinnet, hvor jeg snakker med femte, sjette klasserne om deres adfærd på nettet, men samtidig med også sige jeg stritter lidt imod, fordi kommunen vil rigtig gerne have, at der skal ligge undervisning på alle årgange, og så er Vores oplevelse, at så må man også afsætte noget tid til det. Altså nu skal jeg nok lade være træt der med alle fagforeninger detaljerne men der er der er nogen der er på vores aktivitetsplan der er noget der hedder andre opgaver og der har man målt her i lyngby taarbæk kommune og man må ikke få at vide hvor meget tid man har til andre opgaver men da man måtte det havde jeg fyrrer timer om året til s b og så kan du selv regne ud det er en time om ugen og dem bruger jeg på forældremødet og gå til møde med de andre og snakke med politiet og konkrete cases og sådan noget ikke så der er ikke tid nok til det men det jeg så gør inden for eksempel havde jeg i sidste uge et oplæg for anden klasses forældre om, hvad jeg synes de skal opdrage deres børn til i de kommende år, og så gør jeg altid det. Så spørger jeg altid min egen, så spørger jeg. Jeg havde alle 3 ottende klasser i samfundsfag, så brugte jeg 50 minutter i hver klasse og sagde hvad rør der så lige i øjeblikket, og det gør jeg altid inden jeg skal holde oplæg for de små forældre, fordi min erfaring er at det jeg sagde for 4 måneder siden, Det er ikke nødvendigvis det rigtige Der er sket så meget, og hvis jeg bare lige skulle sige nogle konklusioner fra denne her gang, så synes jeg det, som har forandret sig i forhold til for et år siden. Det er der, synes jeg for et år siden var min oplevelse, at Vores elever brugte meget tid på at se mange ekstreme videoer. Ja, nu er det der bekymrer mig egentlig mere deres tidsforbrug. De synes ikke Det er unormalt at de har en skærmtid på 6 7 8 timer på en hverdag. Og når jeg så dykker ned i det så så fortæller de mig jo så er det jo inden de går i skole fra halv syv til halv otte og så er det når de kommer hjem ikke og mange af dem sidder så ofte med tre skærme gange fordi de sidder og ser en film og tjekker lige med en og så kører jeg tik tok med et eller andet selvfølgelig ved siden af ikke og den anden tendens som jeg oplevede og det kan være tilfældigheder og det er kun her på skolen, det var at sådan noget som at lave selve diagnoser er blevet meget hipt, at de søger på angst, spiseforstyrrelser også Sådan noget ondt i storetåen altså. De laver simpelthen selvd Diagnose nu via tiktok. Hvor der er sådan nogle spørgeskemaer der kan gå ind og tjekke og så nå altså jeg mødte selv en jeg har også formand for en fodboldklub der mødte jeg en ung gut fra vores u17-hold så sagde jeg det er længe siden jeg har set dig så siger han jamen jeg har jeg har fået a d h d så siger jeg men derfor kan du jo godt spille fodbold ja og så siger jeg nej nå har du været til psykolog? nej nej jeg tog en test på tiktok. Så altså og så spurgte jeg ind til det, og der var flere af dem, der kunne fortælle, at deres veninder skriver engang imellem. Jeg har lige taget

en test, der viser, at Jeg har angst. Synes du også Jeg har det? Det var sådan en meget ny tendens så faldt jeg over nogle avisartikler hvor der også er nogle læger der var ret bekymrede over at det her med at de oplever det er ret udbredt at de stiller deres egen diagnose hold da op altså på tiktok jeg tror også der er en tendens til voksne voksne gør det på netdoktor.

Interviewer: Hvad synes du i forhold til det her med digital dannelse eller i hvert fald deres udvikling af digitale færdigheder? Er det skolens opgaver eller er det?

Arne: Jeg synes Det er en del af skolens opgave, og Det er også en del af forældreopgaven og det, Der er sket de sidste par måneder. Det er, at man ligesom har fået øjnene op for, det er faktisk en udfordring både med deres koncentration, men også med deres forbrug af af skærme. Ikke? Og Der er det jo, ligesom Vi har været Sådan en udvikling igennem i folkeskolen, hvor Vi har alle sammen fået Sådan nogle i klasserne, og Vi har vi køber undervisningsportal eller i stedet for bøger, og Det har vi alle sammen synes i en lang periode, at det var skide fedt, ikke? Men det betyder jo, hvis vi ikke er opmærksomme på det, så sidder de med hovedet inde i en skærm hele tiden. Ja og det man så kan sige, som jeg oplever i samfundsfag. Det er hvis vi taler om et eller andet, så er der rigtig mange af de kvikke elever der, mens vi taler og det synes Jeg er mega fedt. Så sidder de og googler søger informationer.

Interviewer: Hvordan vil du definere digital dannelse, og mener du det er vigtigt at have i samfundsfag?

Arne: Så så synes jeg digital dannelse, hvis det taler vi om elever, så synes jeg at digital dannelse det først og fremmest handler om at lære og bruge de digitale medier på de rigtige tidspunkter. Og så handler det om at være kritisk. Hvor kan man søge hen? Og så synes jeg faktisk også, det handler rigtig meget om at lære dem noget om privatlivsindstillinger, og de aner de ikke en bøjlet femøre, og de er pisse ligeglade. De er fuldstændig ligeglade med, hvad de gør lige nu, ikke? Det er der også mange af deres forældre, der ikke ret meget ved ret meget om ikke?

Med hensyn til elevers kritiske tænkning og informationskompetence i deres søgen efter information på nettet, hvad tænker du om det? Og kan du forestille dig, at dette er noget, som hører til i samfundsfagsundervisningen?

Det jeg kalder ugens aktuelle begivenheder og det det er de faktisk enormt interesseret i og derfor så prøver jeg nogle gange at sige: ”Men I synes jo, det er ret spændende. Hvorfor fanden gider I så aldrig se TV-avisen sammen med deres forældre eller noget?” Så siger de: ”Jamen, det er mere spændende, når du fortæller om det.”

Bilag 3 – Relevante uddrag af Benny interview

Interviewer: Hvordan vil du definere digital dannelse, og mener du det er vigtigt at have i samfundsfagsundervisningen?

Benny: Jeg synes digital dannelse er vigtigt i alle fag. Af den simple årsag med at der har altid været en myte om, at de eksperter på de teknologiske områder, de her kære små børn. Men de har ikke nogen etisk rygsæk, der følger med ind i det digitale rum, så har vi en gang om året, så vi spiller ottende og niende klasse, så benytter vi os faktisk af Børns vilkår eller en af de her? Altså undskyld det var ikke for at lyde nedladende, en af de organisationer, som har udbyder nogle kurser i forhold til at undervise børn i digital dannelse og krænkelserkultur ikke? Hvis du bare ser på hvordan hvad hedder det? Seksualundervisning har forandret sig bare de sidste 10 år perspektiverne i forhold til MeToo og hvad ellers har perspektiverne forandret sig. Og det samme med de digitale synes jeg faktisk også kører lidt i tråd med at den her krænkelserkultur også sniger sig også ind i det digitale det sidste. Ja 10 år kan man sige ikke, og begå sig, men det er jo ikke bare, hvordan man taler til hinanden. Det handler også om hvor...altså helt basic: hvordan benytter du Googles redskaber? Og hvordan laver du en ordentlig research? Kildekritik forståelse, hvordan analyserer du en hjemmeside til at se, at den valid og så videre ikke?

Interviewer: Oplever du nogen udfordringer og barrierer i forbindelse med at integrere digital dannelse i samfundsfagsundervisningen? Hvis ja, hvordan håndterer du disse udfordringer?

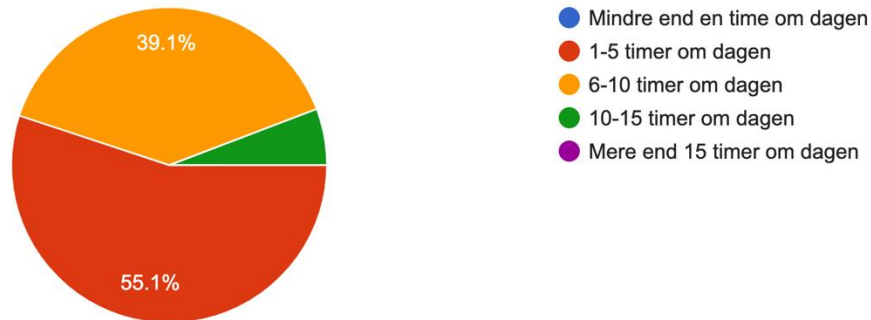
Benny: Vi er jo en lille skole og en privatskole og vi har ikke særlig mange penge overhovedet, som i næsten ingenting. Så det er lidt learning by doing for vores vedkommende, og så er det en

kreativ skole på rigtig mange parametre, så vi forsøger at bruge hånden, som ikke er et teknologisk redskab, så meget som muligt også.

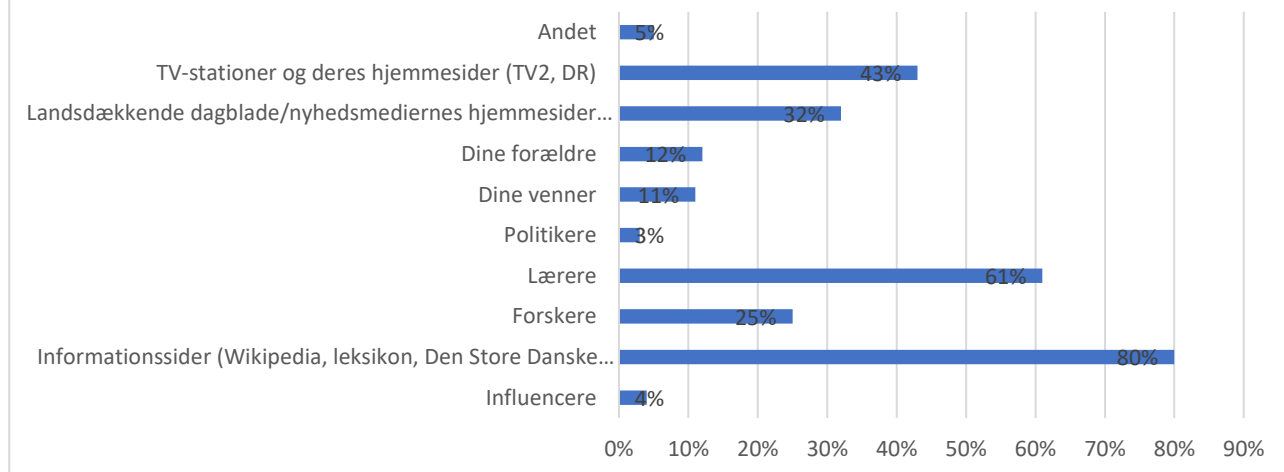
Bilag 4 – Relevante uddrag af spørgeskemaundersøgelsen

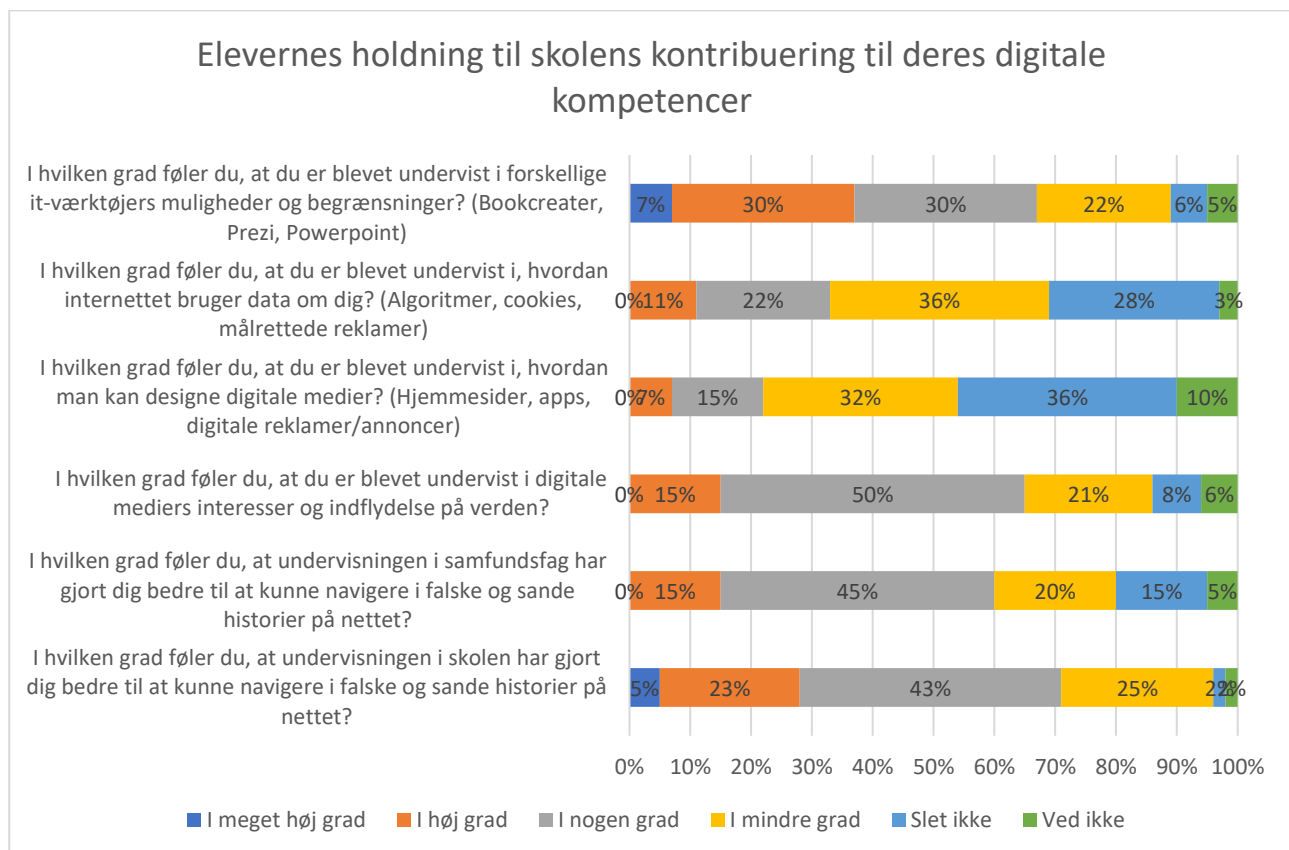
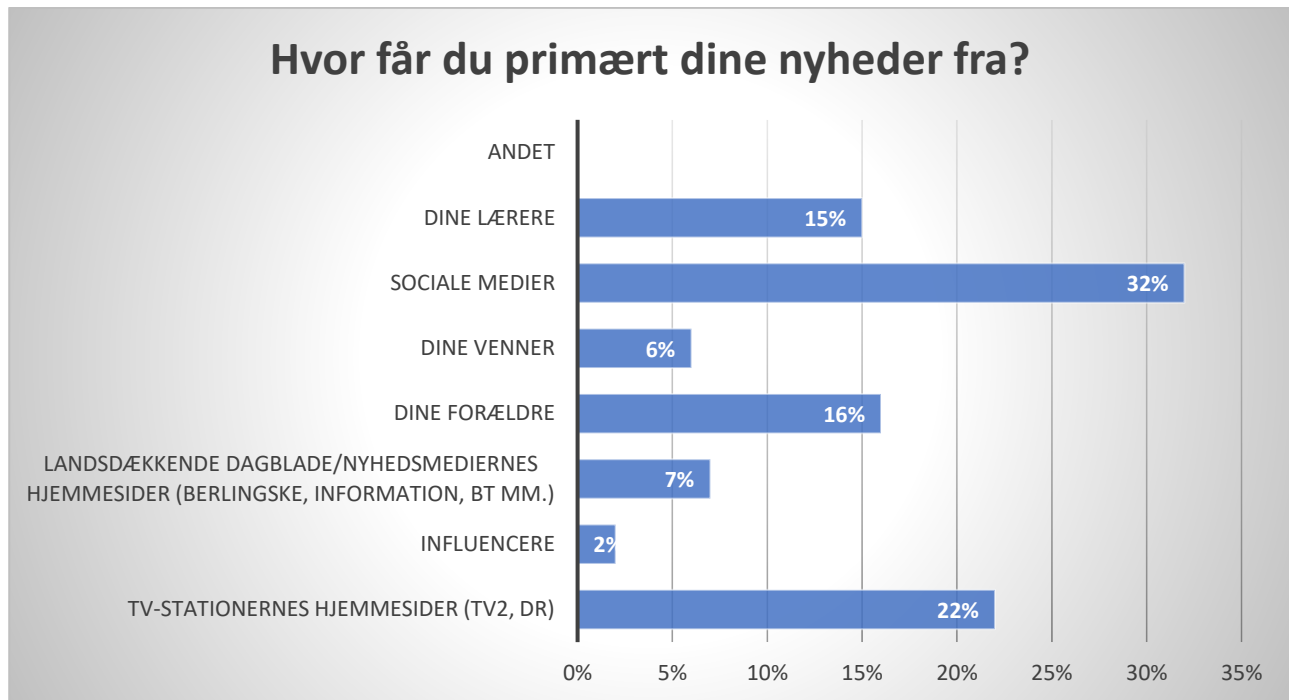
Hvor meget tid bruger du på en computer, tablet eller mobiltelefon?

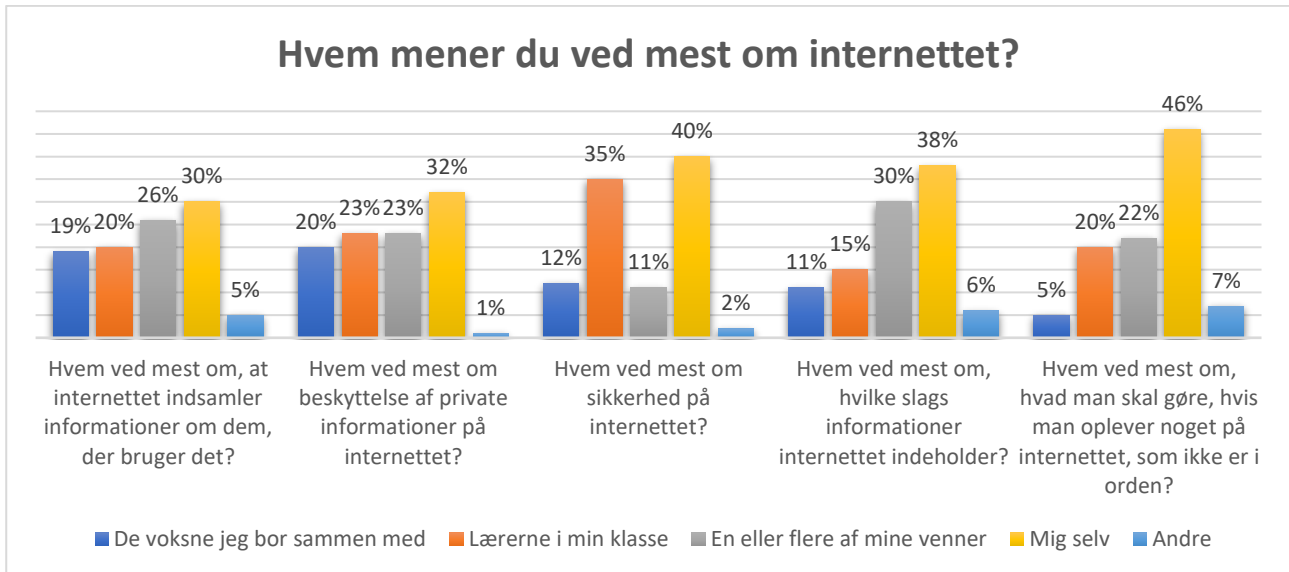
69 responses



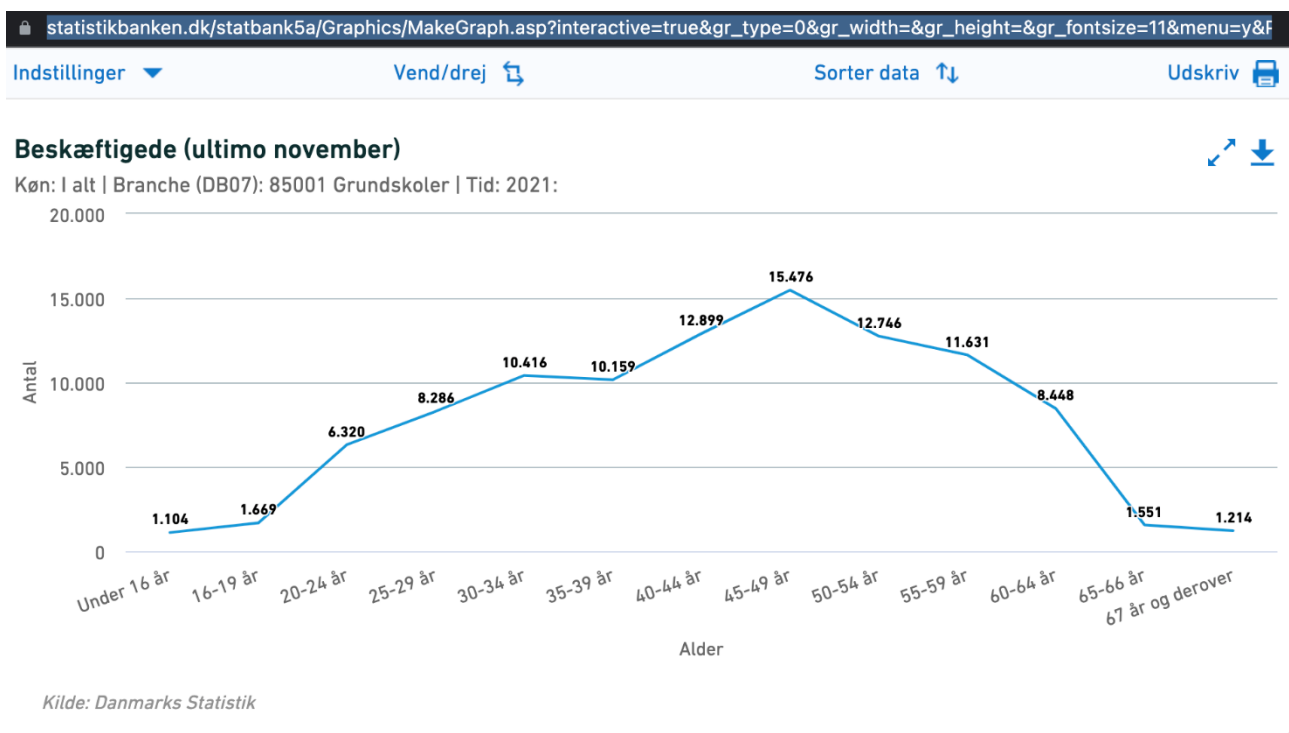
Hvor får du primært dine informationer til dine opgaver i skolen fra? (Vælg op til 3)







Bilag 5 – Danmarks Statistik, beskæftigede i grundskolen



(Danmarks Statistik, 2021)